

До спеціалізованої вченої ради Д 05.854.03
Вінницького національного аграрного університету

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Пронько Людмили Миколаївни на тему «Організаційно-економічний механізм відтворення людського капіталу сільських територій», подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дослідження зумовлена поглибленням структурних трансформацій національної економіки, євроінтеграційним курсом України, повномасштабною збройною агресією проти України та необхідністю поствоєнного відновлення. Сільські території, як фундамент продовольчої та економічної безпеки, наразі стикаються з безпрецедентними викликами: депопуляцією, руйнуванням соціальної інфраструктури, дефіцитом кваліфікованих кадрів та міграційними шоками. Традиційні підходи до управління людським потенціалом виявляються недостатньо ефективними в умовах високої невизначеності, що вимагає розробки цілісного організаційно-економічного механізму відтворення людського капіталу. Обґрунтування теоретико-методологічних засад та практичних інструментів такого відтворення є стратегічним завданням для забезпечення розвитку національної економіки, що й визначає актуальність обраної теми.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Основні наукові положення, висновки та рекомендації дисертації мають достатнє теоретичне, методологічне, методичне та емпіричне підґрунтя. Авторка чітко сформулювала мету дослідження, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних положень і розробки практичних рекомендацій щодо формування організаційно-економічного механізму відтворення людського капіталу сільських територій в умовах поствоєнного відновлення.

Обґрунтованість теоретичних положень забезпечується глибоким аналізом наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених з проблем розвитку сільських територій, теорії людського капіталу та державного управління, що відображено у розділі 1 дисертації. У межах дослідження систематизовано та уточнено дефініцію «відтворення людського капіталу сільських територій», виокремлено його ключові ознаки, а також узагальнено основні теоретичні підходи до функціонування організаційно-економічного механізму в умовах шоків екзогенних впливів. Це дозволило сформулювати цілісне наукове підґрунтя для подальших методологічних і прикладних узагальнень. Висновки до першого розділу ґрунтуються на критичному осмисленні теоретичних концепцій і є внутрішньо узгодженими з логікою дослідження.

Ступінь обґрунтованості методологічних положень підтверджується використанням у розділі 2 комплексу сучасних методів і моделей оцінювання стану відтворення людського капіталу. Автором обґрунтовано доцільність застосування інтегрального підходу до визначення індексу людського капіталу територіальних громад (ІЛК-ТГ), адаптованого до умов воєнного стану та цифрової трансформації. Методичні підходи до ідентифікації факторів впливу базуються на поєднанні системного та інституційного аналізу, що забезпечує об'єктивність отриманих результатів. Запропоновані методологічні підходи до оцінювання демографічної стійкості та освітнього потенціалу є логічним продовженням теоретичних узагальнень.

Аналітичні висновки, представлені у розділі 3, є обґрунтованими завдяки використанню офіційних статистичних даних, матеріалів Міністерства аграрної політики та продовольства, результатів власних анкетних опитувань та узагальнення практичного досвіду функціонування територіальних громад Вінницької області. Оцінка сучасного стану людського капіталу, аналіз міграційних процесів та визначення впливу повномасштабної агресії здійснені з урахуванням реальних соціально-економічних умов, що підвищує достовірність і практичну значущість зроблених висновків.

Обґрунтованість стратегічних орієнтирів, запропонованих у розділі 4, підтверджується їх відповідністю сучасним концепціям сталого розвитку, смарт-спеціалізації та цифрової інклюзії. Рекомендації щодо формування гібридної моделі відтворення людського капіталу та моделі «Трикутник партнерства», які базуються на аналізі кращих світових практик та адаптовані до сучасних реалій умов воєнного стану та післявоєнного відновлення. Це забезпечує їх практичну реалізованість і стратегічну доцільність для розвитку сільських територій.

Практичні рекомендації, викладені у розділі 5, мають високий ступінь обґрунтованості, оскільки спираються на результати попередніх теоретичних і аналітичних досліджень. Пропозиції щодо цифровізації адміністративних і соціальних послуг, впровадження дуальної освіти та стимулювання зворотної міграції фахівців є комплексними, взаємопов'язаними та орієнтованими на посилення людського потенціалу як ключового чинника відновлення національного господарства.

Визначені положення дають підстави стверджувати, що результати дисертації, її наукові положення, висновки і рекомендації є достовірними, науково обґрунтованими і базуються на системному аналізі сучасних теоретичних концепцій розвитку людського капіталу, узагальненні вітчизняного та зарубіжного наукового досвіду, використанні коректного методологічного інструментарію, а також на результатах комплексного дослідження реального стану сільських територій України. Отримані результати підтверджені репрезентативною інформаційно-статистичною базою, логічною послідовністю наукових аргументів і практичною апробацією запропонованих підходів.

Достовірність одержаних результатів підтверджується використанням сучасної методології наукового дослідження. Теоретико-методологічні та методичні положення характеризуються науковою новизною та логічною послідовністю викладу, а практичні рекомендації – прикладним застосуванням.

Основні наукові результати, що одержані автором, та їх новизна

Дисертаційна робота містить вагомі результати щодо теоретичних, методологічних, методичних узагальнень і системного дослідження засад формування організаційно-економічного механізму відтворення людського капіталу сільських територій. Результати дослідження є достатньо обґрунтовані, базуються на поглибленому вивченні й узагальненні значного обсягу наукових джерел і коректному застосуванні сучасних методів дослідження.

Виходячи зі змісту дисертаційної роботи, можна стверджувати, що розроблені наукові положення відображають поставлені завдання та вирішують їх, елементи наукової новизни, висновки та рекомендації є повними та достовірними.

Використані матеріали підтверджуються відповідними посиланнями у тексті на статистичні дані та наукові публікації. Використання методів надають можливість достовірно висвітлити специфіку процесів формування та функціонування організаційно-економічного механізму відтворення людського капіталу сільських територій в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення.

Найбільш суттєві наукові результати дисертаційної роботи, що містять наукову новизну і характеризують особистий внесок авторки, підкреслюють запропоновані нові підходи та методи оцінювання й відтворення людського капіталу на сільських територіях.

У дисертаційній роботі вперше запропоновано інноваційні підходи до оцінювання та відтворення людського капіталу на сільських територіях, що поєднують наукову новизну з практичною значущістю.

Вперше обґрунтовано методичний інструментарій на основі інтегрального індексу людського капіталу територіальних громад (далі – ІЛК-ТГ), який дозволяє проводити моніторинг стану, динаміки та диспропорцій людського капіталу безпосередньо на рівні територіальних громад, забезпечуючи більш точну та локалізовану оцінку порівняно з національними чи регіональними підходами.

Удосконалено післявоєнну модель відтворення людського капіталу, яка поєднує класичні економічні концепції та сучасні кризові підходи, орієнтовані на безпековий, адаптаційний та відновлювальний компоненти, а також розвинено концепцію «асиметричного гендерного міграційного шоку», що відображає специфічні демографічні ефекти вимушеної міграції воєнного часу та дозволяє оцінювати довгострокові структурні диспропорції та втрати людського потенціалу.

Вперше запропоновано концептуальну модель «Трикутник партнерства», що визначає новий підхід до управління відтворенням людського капіталу через інтеграцію дій держави, територіальних громад та неурядових структур, орієнтовану на стратегічне планування, синергію ресурсів і спільну відповідальність.

Вперше розроблено інституційне забезпечення комплексної системи моніторингу й управління людським капіталом у сільській місцевості, що поєднує демографічні, соціальні та економічні показники на рівні територіальних громад і забезпечує безперервний інформаційний зворотний зв'язок між аналітичними оцінками та процесом ухвалення управлінських рішень, що дає змогу своєчасно реагувати на негативні тенденції та підвищує ефективність управління людським потенціалом.

Удосконалено теоретико-методологічні та методичні підходи до визначення категорії «людський капітал сільських територій», розглядаючи його як відкриту, динамічну систему, що інтегрує економічні, соціальні, інституційні, цифрові та культурні складники, забезпечуючи накопичення фізичного та інтелектуального потенціалу, знань і навичок, які цілеспрямовано реалізуються у розвитку громади.

Отже, наукові положення дисертаційної роботи Пронько Л.М., які представлені нею для захисту за відповідними категоріями наукової новизни, є обґрунтовані, характеризуються вагомим теоретичним внеском і науково-практичною значимістю.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження

Сформовані в дисертаційній роботі наукові положення, висновки та пропозиції є достатньо аргументованими в теоретико-методологічному, методичному та практичному плані. Вони базуються на глибокому вивченні, критичному аналізі та узагальненні наукових розробок з проблеми, що розглядається, комплексному системному аналізі значного масиву економіко-статистичної інформації. Все це дало підстави авторці сформулювати наукові положення, які збагатили економічну науку новими теоретичними положеннями та методологічними підходами та застосувати їх у практичній діяльності органів влади та місцевого самоврядування при прийнятті управлінських рішень в частині забезпечення функціонування організаційно-економічного механізму відтворення людського капіталу сільських територій.

Теоретичне значення дисертації Пронько Л. М. полягає у розв'язанні актуальної наукової проблеми формування та наукового обґрунтування методології відтворення людського капіталу сільських територій в умовах поствоєнного відновлення на засадах системного управління розвитком громад, на основі синтезу положень теорії людського капіталу, стійкого розвитку та концептуальних положень інституціоналізму, що формує нові наукові засади його реалізації в економічній науці.

Основні наукові результати за темою дисертації використовуються у навчальному процесі Вінницького національного аграрного університету при викладанні дисциплін «Місьцеве самоврядування», «Публічне управління та управління змінами», «Управління персоналом в публічній службі» та «Управління персоналом» (довідка про впровадження № 01.1-60-1573 від 04.12.2025 р.).

Методологічна значущість полягає у запропонованому методологічному базисі формування організаційно-економічного механізму відтворення людського капіталу сільських територій, зокрема розробці методики оцінювання стану людського капіталу через інтегральний індекс (ІЛК-ТГ).

Прикладна цінність результатів дисертаційної роботи полягає у тому, що сформульовані в ній теоретичні та методологічні положення надали можливість розробити комплекс методичних засад та прикладних пропозицій, придатних та доцільних до використання територіальними громадами. Практичне значення мають: науково-методичні положення і практичні рекомендації щодо соціально-економічного розвитку територій в умовах воєнного стану та інструментів стимулювання зайнятості у діяльність Вінницької обласної ради (довідка від 28.11.2025 р. № 1898/01.01-19-2025), Департаменту економіки та інвестицій Вінницької міської ради (довідка № 01.5/1768 від 2.01.2026 р.); наукові результати дисертації, що були практично використані у процесі оптимізації мережі закладів соціальної сфери та формування стратегії розвитку Дашівської селищної ради (довідка № 02.17/1370 від 28.11.2025 р.); імplementовані у діяльність Шпиківської селищної територіальної громади стратегічні підходи до підтримки самозайнятості сільського населення та розвитку цифрових навичок (довідка № 1228/02-14 від 28.11.2025 р.).

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Основні положення та результати дисертаційної роботи висвітлено у 47 наукових працях загальним обсягом 46,86 друк. арк., з яких особистий внесок авторки становить 15,39 друк. арк. Зокрема, це включає 7 колективних монографій, 12 статей у наукових виданнях, що індексуються в міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of Science, 23 статті у фахових виданнях України, 5 статей у міжнародних виданнях, а також 5 тез доповідей на наукових конференціях.

Відповідність реферату змісту дисертації, стиль та виклад матеріалу

Реферат дисертації за своїм змістом ідентично відображає основні положення, висновки та пропозиції дисертаційної роботи, що дозволяє повноцінно оцінити науковий внесок авторки у розв'язання проблеми відтворення людського потенціалу в умовах післявоєнного відновлення.

У рефераті повною мірою розкриті основні результати, отримані в процесі досліджень, відображено ступінь новизни розробок, основні положення та рекомендації. Виклад матеріалу представлений у логічній послідовності з дотриманням наукового стилю викладення, що характеризується чіткістю термінології, аргументованістю та послідовністю наукових доказів.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження

Відзначаючи змістовність представленої дисертації, обґрунтованість її положень, значущість висновків та рекомендацій для розвитку наукової думки та практичної діяльності, необхідно зазначити низку зауважень:

1. При проведенні аналізу концептуальних підходів до визначення сутності «відтворення людського капіталу» та його особливостей на сільських територіях (с. 30–45) авторка розглядає різні підходи до трактування поняття, однак їх систематизація у табличній формі посилила б наочність і обґрунтованість авторської позиції, зокрема щодо запропонованого виокремлення шести компонентів людського капіталу (с. 70–75), між якими простежуються змістові перетини («професійного» з «освітнім» та «соціального» з «культурним»), що може спричиняти дублювання індикаторів і потребує чіткішого розмежування критеріїв.

2. У дисертаційній роботі представлено ґрунтовне методологічне обґрунтування організаційно-економічного механізму відтворення людського капіталу. Водночас, на наш погляд, у підрозділі 3.1 окремі результати аналізу динаміки демографічного потенціалу сільських територій могли б бути більш чітко структуровані відповідно до логіки запропонованої у другому розділі методології (зокрема, щодо виокремлення блоків ІЛК-ТГ). Це сприяло б посиленню внутрішньої узгодженості між аналітичними висновками та сформульованими у подальшому стратегічними рекомендаціями.

3. У підрозділі 3.2 авторка проводить ґрунтовний статистичний аналіз депопуляції та міграційних втрат сільських територій. Проте, у дискусійному порядку, доцільно було б доповнити цей аналіз оцінкою впливу «прихованого безробіття» в сільській місцевості під час війни. Оскільки значна частина населення задіяна в особистих селянських господарствах без офіційної реєстрації, виникає питання: як саме цей сектор впливає на загальний показник відтворення людського капіталу та чи не викривлює він результати інтегральної оцінки, наведені у третьому розділі?

4. У роботі ґрунтовно обґрунтовано стратегічні напрями функціонування механізму відтворення людського капіталу в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Водночас для посилення прикладної складової дослідження доцільним було б ширше представити прогнозну оцінку соціально-економічних ефектів від імплементації моделі «Трикутник партнерства», зокрема через кількісні показники очікуваного зростання рівня зайнятості або зниження темпів міграції у досліджуваних громадах.

5. У підрозділі 4.1, під час дослідження цифрового аспекту відтворення людського капіталу (с. 400–406), автор приділяє значну увагу процесам діджиталізації адміністративних і соціальних послуг, із врахуванням потреб у дистанційній освіті та охороні здоров'я. Обґрунтовується модель «цифрової громади» та її вплив на якість людського потенціалу. Однак, доцільно було б, щоб зазначене дослідження підкріплювалось більш широким репрезентативним матеріалом у вигляді порівняльних аналітичних даних щодо рівня цифрового розриву між міськими та сільськими територіями в розрізі окремих регіонів України.

6. Обґрунтовуючи напрями зміцнення потенціалу людського капіталу у підрозділі 5.1, авторка акцентує увагу на інтелектуалізації та безпеці. Проте варто було б глибше розглянути роль соціального капіталу та довіри як нематеріальних чинників відтворення. Зокрема, доцільно конкретизувати, як саме запропонований механізм сприяє згуртуванню громади, оскільки без високого рівня довіри реалізація інноваційних та інвестиційних проектів на селі може зіткнутися з соціальним опором.

Зазначені зауваження носять рекомендаційний характер, не впливають на загальне позитивне враження від дисертації та не знижують її наукового та практичного значення. Дисертантка повною мірою володіє компетенціями науковця, має авторську наукову позицію, яку розкрито в її роботі.

Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам

Дисертаційна робота Пронько Людмили Миколаївни на тему: «Організаційно-економічний механізм відтворення людського капіталу сільських територій», подана на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, відповідає спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, є завершеною працею, в якій отримані та висвітлені нові наукові результати теоретичної, методологічної та практичної значущості. Тема дисертації розкрита у повному обсязі, а поставлену наукову проблему вирішено. Результати дисертації, які містять наукову новизну, у достатній мірі відображено у публікаціях. Зміст реферату та основні положення дисертаційної роботи ідентичні.

Дисертаційна робота відповідає чинним вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, а саме вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 року №1197, а її автор Пронько Людмила Миколаївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

Професор кафедри управління підприємницькою та туристичною діяльністю,

Ізмаїльський державний гуманітарний університет,

д.е.н, професор

Віктор КОВАЛЬ

Підпис
засвідчую:
начальник ВК

